

אוניברסיטת תל-אביב
הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון גורדון
בית-הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

ילדים ובני נוער במצבי הגירה ופליטות: בין מדיניות ופרקטיקה

קורס מרכז

קורס לקראת תואר שני

תשפ"ג

מרצות: ד"ר נורה קורין-לנגר, ד"ר ליאור בירגר

תקציר

עבודה סוציאלית בתחום ההגירה והפליטות, ובפרט עם ילדים, בני נוער ומשפחותיהם, הנו תחום פרקטיקה הולך וגדל, בישראל ובעולם. כיום, למעלה ממחצית מהאוכלוסייה העקורה בעולם, ובהם פליטים ומבקשי מקלט, הנם ילדים ובני נוער מתחת לגיל UNHCR (18, 2021). עבודה עם ילדים ובני נוער במצבי פליטות מצריכה הבנה של מצבם הנפשי, צרכיהם הפסיכו-סוציאליים, וכן הבחנה בין מי שהנם קטינים בלתי מלווים לבין מי שהיגרו עם משפחותיהם. בקרב מי שהיגרו עם הוריהם, חשובה הבנת ההשפעות של אתגרי ההגירה על התא המשפחתי, על הורות ועל שינויים במשפחה, כולל מצבים של ילדים הנדרשים למלא תפקידים שבארץ המוצא מולאו ע"י הוריהם. בקרב נוער בלתי מלווה, חשובה ההבנה של העדר עורך משפחתי מחד, ושל מקומם של קשרים משפחתיים טרנס-לאומיים, הנשמרים ביתר קלות כיום לאור התפתחויות טכנולוגיות, מאידך.

קורס זה מיועד לאנשי ונשות מקצוע מתחום העבודה הסוציאלית אשר פוגשים במסגרת עבודתם בילדים ובני נוער. הקורס יבקש לצייד את העובדות/ים הסוציאליות/ים בהכרות עם עולם הידע של הגירה ופליטות, עם דרכי התערבות ייחודיות בעבודה עם ילדים, בני נוער ומשפחות במצבי הגירה ועם מציאות חייהם של משפחות וילדים במצבי הגירה בישראל ובגרמניה.

הקורס יכלול הרצאות שיינתנו על ידי מורות הקורס, הרצאות מטעם מרצים אורחים מקרב הארגונים העוסקים בתחום בישראל וברלין, וכן מפגשים עם עובדים סוציאליים, פליטים/מבקשי מקלט, ומרצים וסטודנטים בבית הספר לעבודה סוציאלית "אליס סלומון" ברלין.

מבנה הקורס

מועדי השיעורים ומיקומם:

ישראל:

- 20.4 – שעות הבוקר עד הצהריים
 - 11.5 – שעות הבוקר עד הצהריים (ביחד עם הסטודנטים הגרמנים המבקרים בישראל)
 - 16.5 – יום לימודים משותף יחד עם הסטודנטים הגרמנים (ההשתתפות איננה חובה אך מומלצת ביותר)
 - 22.4 – מפגש הכנה קצר בשעות הבוקר
- * פרטים מדויקים בנוגע לשעה ומיקום יימסרו בהמשך. יתכנו שינויים.

ברלין:

3-7.7.2023 - ברלין (*בהתאם למצב נגיף הקורונה בישראל ובעולם)

מטלות:

1. עבודה מסכמת – 100% מהציון. הנחיות לעבודה המסכמת יתפרסמו בנפרד.

רשימת המקורות:

מדיניות מקלט בגרמניה

משה, נ. (2014). **מדיניות כלפי מבקשי מקלט באיחוד האירופי ובמדינות מרכזיות בו: סקירה משווה**. ירושלים: כנסת ישראל.

Wegmann, K. M. (2014). Shaping a new society: Immigration, integration, and schooling in Germany. *International Social Work*, 57(2), 131-142.

מדיניות מקלט בישראל

ירון מסנגה, ה. (2015). "הפרד ומשול" באמצעות סדר ואי סדר: פוליטיקת המקלט בישראל – ביורוקרטיה ושיח ציבורי, בתוך ט. קריצמן אמיר (עורכת) **לוינסקי פינת אסמרה: היבטים חברתיים ומשפטיים של מדיניות המקלט בישראל**. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר בירושלים, עמ' 88-110.

לבנת, י. (2015). פליטות ומעמד קבע במדינת מקלט. בתוך ט. קריצמן אמיר (עורכת) **לוינסקי פינת אסמרה: היבטים חברתיים ומשפטיים של מדיניות המקלט בישראל**. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר בירושלים, עמ' 34-385.

קריצמן-אמיר, ט. (2015). מבוא. בתוך ט. קריצמן אמיר (עורכת) **לוינסקי פינת אסמרה: היבטים חברתיים ומשפטיים של מדיניות המקלט בישראל**. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר בירושלים, עמ' 9-26.

ילדים ומשפחות מבקשי מקלט בישראל

א.ס.ף וספריית גן לוינסקי (2019). **ילדי מבקשי מקלט בישראל: סוגיות מרכזיות ואתגרים בתחום החינוך**. נדלה מתוך: <https://assaf.org.il/wp-content/uploads/2021/06/Children-of-asylum-seekers-in-Israel-Dec-2019.pdf>

מאיר, י. וסלואן, מ. (2016). **דו"ח מחקר: מיפוי התנאים ההתפתחותיים ב"מחסני הילדים", הגנים הפיראטיים בהם שוהים ילדי מהגרי העבודה ומבקשי המקלט בישראל**. אוניברסיטת תל אביב, תל אביב, ישראל.

רוה, ח. שפרנק, י. וליכטמן, ד. (2017). **"זה לא מקום לילדים" - תמונת מצב: חייהם של ילדי מבקשי המקלט בדרום תל אביב**. ספריית גן לוינסקי.

Birger, L. (2020). "Permanent Temporariness:" Eritrean refugees and social workers' perceptions of Israeli policies and their implications for family well-being. In Roer-Strier, D. & Nadan, Y. (Eds.), *Context-informed perspectives of child risk and protection in Israel* (pp. 217-240). Springer, Cham.

Birger, L., Kedem, O., & Nadan, Y. (2022). 'Here, parents become nothing': 'Unparenting' in Israel's policies toward Eritrean refugees. *Child & Family Social Work*, Advanced online publication.

Mayer, Y., Ilan, R., Slone, M., & Lurie, I. (2020). Relations between traumatic life events and mental health of Eritrean asylum-seeking mothers and their children's mental health. *Children and Youth Services Review*, 116, 105244.

נערים בלתי מלווים בישראל

בן-זקן, מ. (2015). ילדים של אף אחד - עבודה עם פליטים ומבקשי מקלט ב"קורת גג". **אפשר** 25-26, 13-15.

בורשטיין, מ. (2015). שפת האם ושפת היאם החורגת: השתקפות חוויית ההגירה והפליטות בראי השפה של נערים פליטים מאפריקה. **אפשר** 25-26, 34-36.

ורדי, מ. (2019). מתלמיד למסתנן: חווית הנעורים של מבקשי מקלט בישראל. בתוך: ג. צבר וא.שיר (עורכות). **מבקשי חיים: אריתריאים, סודאנים וישראלים במרחבים משותפים**. פרדס הוצאה לאור, עמ' 31-56.

מודלים להבנת תהליכי השתלבות של ילדים ונערים במצבי הגירה ופליטות

Brown, R., Baysu, G., Cameron, L., Nigbur, D., Rutland, A., Watters, C., ... & Landau, A. (2013). Acculturation attitudes and social adjustment in British South Asian children: A longitudinal study. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(12), 1656-1667.

Pieloch, K. A., McCullough, M. B., & Marks, A. K. (2016). Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology/psychologie canadienne*, 57(4), 330.

Suárez-Orozco, C., Motti-Stefanidi, F., Marks, A., & Katsiaficas, D. (2018). An integrative risk and resilience model for understanding the adaptation of immigrant-origin children and youth. *American Psychologist*, 73(6), 781.

צרכים פסיכו-סוציאליים של ילדים ובני נוער במצבי פליטות

Correa-Velez, I., Gifford, S. M., & Barnett, A. G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social science & medicine*, 71(8), 1399-1408.

Edge, S., Newbold, K. B., & McKeary, M. (2014). Exploring socio-cultural factors that mediate, facilitate, & constrain the health and empowerment of refugee youth. *Social Science & Medicine*, 117, 34-41.

Fazel, M., Reed, R. V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266-282.

Hebebrand, J., Anagnostopoulos, D., Eliez, S., Linse, H., Pejovic-Milovancevic, M., & Klasen, H. (2016). A first assessment of the needs of young refugees arriving in Europe: what mental health professionals need to know. *European Child Adolescent Psychiatry, 25* (1), 1-6.

Nakeyar, C., Esses, V., & Reid, G. J. (2018). The psychosocial needs of refugee children and youth and best practices for filling these needs: A systematic review. *Clinical child psychology and psychiatry, 23*(2), 186-208.

קטינים בלתי מלווים

Kohli, R. K. (2005). The sound of silence: Listening to what unaccompanied asylum-seeking children say and do not say. *British journal of social work, 36*(5), 707-721.

Kohli, R. K. (2006). The comfort of strangers: social work practice with unaccompanied asylum-seeking children and young people in the UK. *Child & Family Social Work, 11*(1), 1-10.

Ní Raghallaigh, M., & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child & Family Social Work, 15*(2), 226-237.

Oppedal, B., & Idsoe, T. (2015). The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers. *Scandinavian journal of psychology, 56*(2), 203-211.

ילדים ובני נוער פליטים בגרמניה

Anderson, P. (2001). 'You don't belong here in Germany...': On the social situation of refugee children in Germany. *Journal of Refugee Studies, 14*(2), 187-199.

Buchmüller, T., Lembcke, H., Busch, J., Kumsta, R., & Leyendecker, B. (2018). Exploring mental health status and syndrome patterns among young refugee children in Germany. *Frontiers in psychiatry, 9*.

Gebhardt, M. & Rocchi, M. (2021). 'I have no clue about my future (...) (if) I stay here or not': Participatory research with unaccompanied minors in the German

reception system. *Journal of Refugee Studies*, 34(3), 3288–3316.

Hillmann, L., & Dufner, A. (2017). Better off without parents? Legal and ethical questions concerning refugee children in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-18.

נערים בלתי מלווים בישראל ובגרמניה: מבט משווה

Käckmeister, H., & Yaron Mesgena, H. (2021). Children on the run: The reception and integration of unaccompanied minors in Israel and Germany. *Journal of Refugee Studies*, 34(3), 3317–3338.

משפחות במצבי הגירה ופליטות

Critelli, F. M. (2015). Parenting in a new land: Specialized services for immigrant and refugee families in the USA. *Journal of International Migration and Integration*, 16(4), 871-890.

Fegert, J. M., Diehl, C., Leyendecker, B., Hahlweg, K., & Prayon-Blum, V. (2018). Psychosocial problems in traumatized refugee families: overview of risks and some recommendations for support services. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 12(1), 5.

Kaslow, F. W. (2014). Intervening with immigrant families: an integrative systems perspective. *Journal of Family Psychotherapy*, 25(2), 177-191.

התערבות עם ילדים ובני נוער במצבי הגירה ופליטות

Fazel, M. (2018). Psychological and psychosocial interventions for refugee children resettled in high-income countries. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 27(2), 117-123.

Hughes, G. (2014). Finding a voice through 'The Tree of Life': A strength-based approach to mental health for refugee children and families in schools. *Clinical child psychology and psychiatry*, 19(1), 139-153.

Majumder, P., O'Reilly, M., Karim, K., & Vostanis, P. (2015). 'This doctor, I not trust him, I'm not safe': The perceptions of mental health and services by unaccompanied refugee adolescents. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(2), 129-136.

Sullivan, A. L., & Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. *Review of Educational Research*, 86(2), 503-530.

התערבות ממוקדת טראומה והתקשרות עם הורים וילדים במצבי הגירה ופליטות

ליברמן, א., פדרון, א., ואן-הורן, פ., והאריס, ו. (2010). מלאכים בחדר הילדים: העברה בין-דורית של השפעות הוריות מיטיבות (גרסה עברית). ירושלים: מכון חרוב.

קרן, מ. (2013). חוויתי סכנה וזה חוזר אלי. בתוך: מ. קרן, ד. הופ, וס. טיאנו (עורכים). **זה לא יעבור עם הזמן? בריאות הנפש בשלוש השנים הראשונות לחיים**. בן-שמון: מודן, עמ' 275-255.

Lieberman, A. F. (2004). Traumatic stress and quality of attachment: Reality and internalization in disorders of infant mental health. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 25(4), 336-351.

Lieberman, A. F., & Van Horn, P. (2009). Giving voice to the unsayable: Repairing the effects of trauma in infancy and early childhood. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 18(3), 707-720.